

**SALTVANDBÆLTET
ET INDLÆG I TEMATISERINGEN AF DANMARK OG POLENS KULTURNABOSKAB**

Włodzimierz Karol Pessel¹
Warszawa Universitet, Universitet SWPS
w.pessel@uw.edu.pl

Der stilles ofte dette spørgsmål til polske gymnasieelever: hvor mange lande grænser Den Polske Republik op til, og hvor mange gør det efter det demokratiske gennembrud i Mellem- og Østeuropa i 1990'erne? Standardsvaret lyder: Polen ligger ved siden af syv fremmede lande, dvs. Tyskland, Tjekkiet, Slovakiet, Ukraine, Hviderusland, Litauen og Rusland. Den eneste hage ved dette typiske skolespørgsmål er, at eleverne oftest glemmer, at Polen og Rusland grænser op til hinanden nordpå via Kaliningrad-distriktet. Resten af skillelinjen mellem Polen og verden udenfor dannes af Østersøen.

Indledning: nabolande

Statsgrænserne mellem Polen og Norden, nemlig Polen-Danmark og Polen-Sverige, løber midt i Østersøen, men begrebet "territorialfarvand" optræder ikke i den polske standardiserede skoleundervisning. For får man ingen mulighed for at sætte egne fødder på territorialvandet, er det som om grænsen i det Baltiske Hav ikke eksisterer. Den kommer ikke til polsk bevidsthed under socialiseringen (i skolesystemet) eller bagefter; det indrømmer polske forskere (Misiak og Felczak 2013, 237). De kort over Polen, som er i almindelig skolebrug, inkluderer nabolandenes områder fra vest, syd og øst, men ikke fra den Skandinaviske halvø. Mod nord er der en ren lyseblå plet. Det lykkes dog for Bornholm at finde plads på landkortene, fordi øen ligger i meget kort afstand fra Darłowo og Kołobrzeg ved den polske kyst (ca. 100 km). Derved bliver Bornholm, som hører til kongeriget Danmark, på en vis billedlig måde afskåret fra sit moderland. Så meget desto mere er det tankevækkende, at Bornholms Regionskommune siden kommunalreformen i 00'erne har været en del af Region Hovedstaden. I psykoanalysen symboliserer havvand et urtidsskaos og en ubevidsthed (Nyborg 2005, 68-74). Følger man psykoanalysens sprog lidt overført, vil man indse opdage?, at Polen ikke lægger mærke til Danmark, og de andre nordiske lande, som virkelige nabolande.

---

¹ Copyright: Author

Fra det polske synspunkt udgør den fælles baltiske verden, nordiske forfattere skriver om (Klinge 1998, Gerner 2015), i højere grad en historisk konstruktion og et ideal at nå op til igen, end den virkelighed, som kulturmedlemmer i Polen praktiserer i dagligdagen. Danskerne danner et ægte fællesskab med deres nordiske naboer og fører ligesom dem en effektiv havpolitik. Polen fik en meget lang kystlinje (770 km) efter 1945, men er ikke mentalt vendt tilbage til Østersøen. Den polske afdeling af Google fører statistik over vendinger, som internetbrugere oftest indtaster på søgemaskinen i løbet af et kalenderår. I 2014 var Københavns beliggenhed nummer ni i kategorien "hvor?". Det kan betyde, at ret mange gennemsnitlige polakker ikke kender nabolandets hovedstad og tror, at København ligger langt borte i et fremmed land. I så henseende giver polsk grundskolekartografi udtryk for polakkernes orientering fra kun én akse: Øst – Vest. Kulturaksen Nord – Syd er sekundær og svagere. Derimod tager flyveturen fra Frederik Chopin Lufthavn i Warszawa til Københavns Kastrup Lufthavn (kun) lidt over en time, lige så længe som det varer at bladde dagens aviser igennem. Med afrejse fra Lech Wałęsa Lufthavn i Gdańsk er det kun et stenkast fra stranden. På polsk snarere et *baretkast*, for sprogligt kaster polakker med fladhuer i stedet for sten.

Det Baltiske Hav, som man får øje på fra færgens åbne dæk, især ud på natten om sommeren, gør indtryk af at være en ganske rolig indsø. *Balteus* betyder "et bælte" på latin. Det er netop sagen, at det Baltiske Hav ligner et bælte, altså ikke et stort indhav (sml. Kirby 1995). Østersøens karakter har givet en del danske navne for vigtige smalle farvande: Lillebælt og Storebælt. Men polsk sprog har føjet lyden "ł" til nordiske ord og navne, og på den måde er "Mały Bełł" og "Duży Bełł" opstået. Det skyldes, at polakker associerer de navne med andre egenskaber end skandinaver vil gøre, nemlig med brusende, skummende, truende vand. I polske forestillinger tager Østersøen til og bliver truende. Udsagnsordet "bełłać" betyder på polsk at plumre, gøre uklar, urolig. Havet kan godt virke som en forhindring i polske øjne. Grumsede bølger på Østersøen tydeliggjordes af en polsk godsfærge *M/S Jan Heweliusz* (Johannes Hevelius). En barsk vinter i 1993 sank færgen i nærheden af den tyske ø Rügen, og det er (fortsat) det værste Polske skibsforlis i fredstid.

At tænke Polen og Danmark som nabosamfund eller landenes kulturer som netop nabokulturer er ikke på dagsordenen, det ville være noget unaturligt eller nærmest utænkeligt. Det er de samme synspunkter på begge sider af Østersøen. Jeg har ved mange forskellige lejligheder forsøgt at rette danskernes opmærksomhed mod sagen, og da var det ligesom en åbenbaring for dem: jo, der er ikke langt fra Danmark til Polen, men vi kender ikke hinanden godt, uheldigvis. Det lyder som et uhyre paradoks, fordi vi alle lever i en globaliseringstid, hvor mellem- og tværkulturelle forhold er centrale ideer udover

folks mobilitet. Geografisk nærhed kan alligevel virke aktiverende på gensidige kulturforhold. Det er naturligvis ikke den eneste afgørende faktor, men den kan ikke ignoreres. Når geografisk nærhed ikke bidrager til en intensivning af forbindelserne, er det værd at undersøge, hvad der står i vejen. Efter Ruslands invasion i Ukraine er Østersøen igen ved at blive en grænse mellem politiske systemer. Putin forsøger at genopbygge et imperium og truer Danmark med, at hvis man tillader udenlandske tropper på Bornholm, vil det blive mødt med en russisk reaktion. I den nuværende situation er det bedre at pleje naboskaber og anerkende de "uselvfølgelige" naboer i Østersøen end at undlade at kommunikere med hinanden.

Den omstændighed, at Danmark er et lille land, må ikke være en undskyldning for vores kulturrelationers lave (engagement) intensitet med hensyn til interkulturel kommunikation og dens omfang. Samtidig kan man ikke slippe uden om dansk-polsk naboskab ved bare at slå fast, at Polen har en anden nordisk nabo som Sverige, selvom det er et meget større, folkerigere land med en meget bedre evne til kulturel og økonomisk udveksling. Det polsk-svenske naboskab har en lang og turbulent historie, men det beskrives på begge sider af havet som noget væsentligt (f. eks. Lundqvist 2019, Szymański 2008). Det dansk-polske naboskab fortjener helt bestemt en problematisering i et forfriskende, kulturvidenskabeligt, perspektiv. Her i denne artikel gør jeg (krav) opmærksom på det kulturnaboskab, man har forpasset. Dette skal ikke forveksles med området af internationale forbindelser, især økonomiske. De er meget levende og velfungerende, hvilket f.eks. Baltic Pipe gasledningen, som er ved at være færdig, er et tegn på.

Særlig god inspiration til hvorledes man bør undersøge kulturforhold og kæde akademisk forskning sammen med formidling af samfundsvidenskabelig viden, skabes af antropologisk kulturhistorie. At være kulturhistoriker betyder at være klar til over(træde)skride *histoire événementielle*, konventionel politisk historie, og velordnede fakta. Den der forsker sin egen og samtidigt en fremmed kultur bliver dobbelt forundringsparat og søger efter kilder på en holistisk måde, i.e. ligestiller kildelitteratur, kildekrifter med skønlitteratur, overleveringer, politiske og samfundsmæssige data og vilkår. (Hun eller han)Forskeren må se kendte fænomener i et nyt lys, i bred kronologisk forstand, for at få fortiden og aktualitetsstoffet flettet sammen. Almene forestillinger dekonstrueres derved.

Som det bedste eksempel på måden at anskue komplicerede kulturpolitiske processer på, og sætte ord på dem med raffineret dansk ironi, tjener Uffe Østergaards bidrag (se f. eks. Østergaard 1998). Dagens værdidebat i Danmark og aktuelle problemstillinger kan man fra det fjerne følge med i takket være Michael Böss, som udgiver inspirerende debatbøger (f. eks. Böss 2011) ved siden af klummer i aviser. Med kulturforhold i kølvandet på polsk udvandring til

Danmark i det 19. og 20. århundrede beskæftigede Søren Kolstrup sig (2010). Drejer det sig om polske forskere, gives gensidig inspiration af så vel samfundshistoriker Grażyna Szelażgowskas (2010) og filologen Sylwia Schabs store indsats i danske studier som Andrzej Mencwels (2011, 175-184) kulturhistorisk skrivning om Polen. Det gode forbillede i en analyse af et kulturnaboskab, hvor Danmark er en partner, finder jeg i Bernd Henningsens (2009) monografi udgivet i serien *Die Deutschen und Ihre Nachbarn*.

Som udgangspunkt ser jeg én polsk-dansk case som kun tilsyneladende er irrelevant. Der tales om et spændende dansk element i Polens nationalmelodi *Mazurek Dąbrowskiego*. Polakkerne synger nemlig i deres nationalsang om, at de i 1600-tallet kom Danmark til undsætning for at hjælpe danskerne med at slå svenskerne tilbage. Jeg bruger en sådan testcase under tre betingelser. For det første behandler jeg den som en synekdoke (dvs. pars pro toto) af al den faktografi, der dækker de polsk-danske forbindelser; på denne måde forsøger jeg at se hele verden i én dråbe vand. For det andet hævder jeg ikke, at sagen om den polske nationalsang fuldt ud afslører kilderne til barriererne i den kulturelle kommunikation mellem danskere og polakker; jeg hævder blot, at den case, der (er blevet) bliver analyseret, klart nok diagnosticerer de polsk-danske kulturelle relationer. For det tredje er viden om fortiden ikke et mål i sig selv, men et redskab til at komme til bunds i problemer og gamle kulturelle træk.

Nationalsangen erindrer om foreteelser, som på en gang kan fokusere på og fortælle nærmere om mindre kulturelle begivenheder og episoder. De lader fortiden undersøge nutiden og dens mangler, så vidt det angår polsk-danske kontakter. Der er tilnærmelser, som bliver begrænset af kulturen, et nært forhold som har passeret gennem storpolitikens filter, et geopolitisk uundgåeligt nabolag parret med ubevidst naboskab. Som følge heraf kunne det være en potentiel fin chance for at tilføre nyt liv til det polsk-danske forhold og indse, at de to nationer kan være gode naboer med store fordele for begge lande. Hidtil har chancen ikke været udnyttet, men det er rent potentielt muligt. Dybt historisk uvenskab eller stridigheder har ikke bestået (?) mellem Polen og Danmark.

Testcasen: sporene udviskes

I den polske nationalsang *Mazurek Dąbrowskiego* findes strofen: "som Czarniecki i tider tunge under svenskernes belejring, vendte over havet hjemad for sit fædreland at frelse" [jak Czarniecki do Poznania, po szwedzkim zaborze, dla ojczyzny ratowania, wrócim się przez morze]. Hvad det gådefulde med at vende (hjemad) over havet drejer sig om, plejer hverken (højtstående) prominente eller almindelige deltagere i polske nationalfester, der ret mekanisk synger sangen, at tænke over. Somme tider begår de den fejl, at de fordrejer teksten og synger i stedet "rzucim się przez morze", hvad der ville betyde, at polakker i 1600-tallet

"kastede sig i søen". Det er derfor værd at forklare, under hvilke omstændigheder polske tropper gik over havet til Danmark. Dengang behøvede saltvandet dog ikke at trække sig tilbage på en mirakuløs måde ligesom da det udvalgte folk kom tørskoet over det røde hav. I virkeligheden forcerede den polske styrke bare et grundt, smalt farvand. Den gjorde det ikke teatralsk og uden større risiko, man har altså her at gøre med mytedannelse i(nde) i den polske nationale kultur. Det var allerede Georg Brandes opmærksom på i sine *Indtryk fra Polen* (Brandes 1888, s. 40-41).

I Danmark er det almindeligt kendt, at Alssund ikke er et imponerende sund, det er maksimalt ti meter dybt og en halv kilometer bredt. "Vi maatte svømme saa langt som fra Warszawa til Praga" [było pływać jako na Pragę z Warszawy] – skrev memoireforfatteren Jan Pasek (dansk oversættelse: Rosznecki 1896, 53-54, Pasek 1955, 76). Den polske barokforfatter var kendt for sin tilbøjelighed til skrøner og til at pynte historiske begivenheder med eget opdigt, men i det her tilfælde skriver han sandfærdigt. Praga, som i Paseks livstid var en landsby og først gennem århundreder blev Warszawas ligestillede storbydel, ligger på Wisłas (Vistulas) højre bred. Når floden strømmer gennem Warszawa, er den næppe en kilometer bred. Landgangen på Als fandt sted i 1658 midt i december. Sandsynligvis (Kersten 1963, 388-391) sejlede polske soldater med både eller på tømmerflåder, dårligt vintervejr lod dem ikke komme ridende over sundet; heste svømmede bag Czarnieckis underordnede i koldt vand. Den polske hær kom Frederik den Tredje til hjælp sammen med tropper sendt af habsburgere og brandeburgere. Kong Frederik kunne ikke klare sig mod svenskernes lynoffensiv, og korpset talte i alt 4500 soldater. Efter at polakkerne havde ageret på Als, vendte de tilbage til Jylland og gik af med sejren ved Kolding.

Polsk militærhjælp på Als og i Jylland var i virkeligheden en relativ lille del af Karl-Gustav krigene (Porskrog Rasmussen 2008, 294-296). Men denne er set i nordisk perspektiv og navngivning (Worsøe 2000, 196-197). I Polen er hele trykket lagt på "Potop Szwedzki", dvs. den svenske syndflod (i svensk historieskrivning: Karl X Gustavs polske krig). Det kommer direkte ud af den polske erindringskultur. I deres erindringer fastholdt polakker gennem mange generationer, at svenske soldater plyndrede katolske fredhellige steder, og at de profanerede alle kirker på deres vej. Polakker lagde sig også dybt på sinde, at svenskere, som kaldtes for grusomme lutheranere med pludderhoser på, anvendte brutal vold overfor polske kvinder og begik masser af tyveri på bondegårde. Kongeslottet i Warszawa raseredes for talrige værdigenstande. I kølvandet af raseriet blev Polen og Sverige sammenbundet af fælles materiel kulturarv. Syndflodsbytter fra Polen udlåner svenskere i nutiden til kunststillinger, som af og til organiseres for at fremhæve venlige, gamle polsk-svenske kontakter. Eksempelvis blev der i 2002 på det samme kongeslot i Warszawa organiseret en stor sæsonudstilling under

titlen "Ørnen og Tre Kroner. Det svensk-polske naboskab ved Østersøen i tidlig moderne tid"; ørnen står på det polske skjold, ligesom kronerne står på det svenske (se kataloget: Połujan 2002). Her ligger den historiske ironi: skatter fra Warszawas kongeslot har overlevet Warszawaopstanden og Hitlers bestemmelse om at jævne Polens hovedstad med jorden, fordi en del af kostbarhederne har været opbevaret på den anden side af Østersøen i et par århundreder.

Igennem indsigt i det ovenstående kan man med rimelighed forklare, hvordan sagnet om Sigismundsøjlen (Kolumna Zygmunta) er fløjet byen rundt siden syndfloden og op til i dag. Den berømte polske forsker Janusz Tazbir anså det for eksempel som den rene sandhed (Tazbir 1995, 25-27). Ifølge sagnet planlagde svenske tropper at kapre den 22 meter høje søjle til Stockholm. Usædvanligt barbari og grusomhed, som svenskerne i Polen udviste under syndfloden for længe siden, er afspejlet i det polske sprogs faste vendinger. Man siger stadigvæk: "ond som en svensker" [zły jak Szwed], "hvornår, når svenskere vil komme" (vittigt udtryk for utålmodige mennesker) [kiedy? gdy przyjdą Szwedy], "onde svenskere satte Polen i forlegenhed" [złe Szwedy narobiły w Polsce biedy]. Det sidste danner rim på polsk og vidner om en meget væsentlig opfattelse fra fortiden, hvor den polske adelsstand kastede ansvaret for Polens tre delinger i det attende århundrede netop på svenskerne og syndfloden. Hvad det angår skal obligatorisk læsestof nævnes. Romaner af nobelprismodtageren fra 1905 Henryk Sienkiewicz (forfatteren til trilogi inkl. *Med ild og svær* og *Syndfloden*) og af Walery Przyborowski (*Svenskerne i Warszawa. En historisk roman for de unge*) som i dag forekommer meget gammeldags, fordi de blev udgivet for over hundrede år siden og derfor er holdt med at vinde yngre læsere for sig, derimod har disse romaner usvækkede overlevelsesmuligheder over for samfundet (Mencwel 2006, 154-182). Bøgerne bygger især på den polske erindringskultur, og begge blev filmatiseret af polske filminstruktører. Jerzy Hoffman, der i Polen er en prisbelønnet filminstruktør, filmatiserede *Potop* i 1974 ved hjælp af akademiske historikere. Adam Kersten og Włodzimierz Gotaszewski lavede Przyborowskis bog om til kostumefilm i 1991. Den anden filmatisering af *Svenskerne i Warszawa* fra 1991 mislykkedes, dog fik det polske publikum indprentet, hvorledes de grusomme svenske soldater i pudsige hatte havde røvet i Warszawa for over 350 år siden.

Men der er ikke nogen folkelig kultur, bl.a. gamle polske folkesagn, hvor danskerne optræder som opdigtede figurer i modsætning til svenskerne. Danskerne optræder heller ikke i polsk skønlitteratur. Der er intet nyt i, at folkesagn vokser fra nederste dele af samfundet og overleveres mellem generationerne; selv om mundtlige traditioner underbygger en klicheagtig holdning til andre, kaster de lys over fremmede kulturer. Set med polske øjne, blev danskerne sendt ud på et sidespor af syndflodssvenskerne. En sådan historisk forskydning har

konsekvenser for moderne tider. Det var svenskerne, der fik et dårligt ry i den polske kultur. Og så var det svenskere, der stod for polakkere som nordboernes forbillede. Uddybelsen af den holdning kan man finde i 20-tallets billede af færgesvenskere, der tog til det kommunistiske Polen for at drikke *spritdrycker* uden selvkontrol og lod sig underholde billigt og frækt. Med andre ord eksisterer der ikke et historisk indgroet stereotypet billede af det danske og danskerne i den polske kulturtradition. Aldrig har danskerne såret Polens folkestolthed på nogen som helst måde, mellem danskere og polakker er der ingen uindfriet regning med respektløse handlinger. Men en vis undtagelse sker der på baggrund af en demografisk katastrofe i *skæbneåret* 1659. Polakker, der kom Frederik den Tredje til undsætning, udplyndrede Jylland undervejs. Med vold rekvirerede de levnedsmidler, mens de boede i kantonnementer i nærheden af bondegårde. Polske tropper bragte desuden smitsomme sygdomme (plettyfus som især hungertyfus) med sig. For de danske bønder i Jylland blev forskellen mellem svenskere og polakker udvisket, begge blev betragtet som røvere og plyndrere, og den nationale oprindelse blev sekundær. Men "hårde plyndreryttere" blev (kun) fastholdt af ældre danske historikere i erindringer (Lassen 1958, 11, Arup 1955, 82).

I det nutidige Polen ligger man ofte under for illusionen om, at de nordiske lande udgør en ældgammel helhed. I Norden er det imidlertid en kendt truisme for forskere, men vistnok også for de fleste borgere, at Norden igennem lange århundreder ikke var en helhed i politisk betydning, tværtimod var der uro og talrige, blodige nabokrige i området indtil begyndelsen af 1800-tallet (Gerner 2015, 84-86). Selv det nordiske samarbejde, som generelt hviler på det nordiske kulturfællesskab, hvor det uselviske Finland symbolsk føjedes ind, fungerer takket være regionalpolitisk retorik, fordi det leder til en vedvarende aktualisering af en hårdnakket myte om Nordens integration, angivelig evig helhed (sml. Stråth 1996, Østergaard 1997). Det, at der i 1600-tallet var rivalisering mellem Danmark og Sverige, undgår polakkernes opmærksomhed; i Polen kommer svenskekrigene ikke til offentlighedens kendskab til Europas fortid. Man husker heller ikke den dansk-polske alliance mod Sverige som en fælles dødsfjende. Alliancen er fuldstændig gledet i baggrunden til fordel for nogle vigtigere historier for polakkerne.

Titlen på det kendte militære maleri af Józef Brandt, der i Polen hører til den nationale billedkunstskole, leder publikum på vildspor. Maleriet fra 1870 hedder *Czarniecki pod Koldyngą* [bogstaveligt oversat Under Hetman Czarnieckis kommando ved Kolding, men Slaget ved Kolding står der på dansk Wikipedia ved opslagsordet Slaget ved Kolding (1658)]. Alligevel har kunsthistorikere (Micke-Broniarek 2018, 73-74) bevist, at maleriet forestiller overfarten til øen Als og bataljemaleren var klar over det, så billedet kan slet ikke foregive generobring af

Koldinghus, dvs. et lille slot i Kolding (på polsk i diverse historiske versioner: Koldynga, Kołdynka, Kołdynek). Lignende uoverensstemmelser er forbundet med værker af en anden national billedkunstner Juliusz Kossak. I samlingerne på Nationalmuseet i Warszawa befinder sig maleriet *Czarniecki pod Płockiem* [Czarniecki ved byen Płock]. I museet i Midtpommern i Słupsk, i den nordlige del af Polen, kan man se et akvarelmaleri, hvor det mest spændende er, at den samme scene er fuldstændig identisk med landskabet. Den eneste ændring er, at Czarniecki i selve billedets titel fører kommando ved et andet slag ved Kolding i Jylland end ved Płock i Polen. Billedet hedder *Czarniecki pod Koldyngą*. For øvrigt ligner landskabet på begge malerier hverken Płock eller Kolding fra dengang. Brandt og Kossak havde lov til at give deres meget rige fantasi frie tøjler. Det er nok meget sigende, at de to polske kunstnere ikke behøvede at kende topografiske detaljer fra Syddanmark præcist. Deres modtagere behøver det dagen i dag heller ikke. Det danske kulturlandskab bliver ved med at være eksotisk for polakkerne. Forskelle mellem Sønderborg og Kolding eller mellem den gamle by i polske Płock og i danske Kolding er uvæsentlige for almindelige polakker, måske undtagen polske indvandrere i Danmark. Og omvendt: for danskerne kan det polske kulturlandskab forblive ret fjernt, fremmed og utæmmet.

At pege direkte på stedet, hvor transportbådene satte tropperne over sundet, er for nulevende en stor udfordring (Bojesen 2001, 160). På trods af det udpegede den polske forening på Als, i samarbejde med den polske ambassade i Hellerup, overgangsstedet. Polakkernes nationale erindringskultur viste sig at være stærkere end nogen fornemmelse af historie og bilaterale kulturkontakter. Den 14. december 2008 blev der opsat en mindeplade ved stranden i Sønderborg, nær ved Alssundbroen. Strandstien, hvor pladen blev fastgjort til en lavtliggende sten på jorden, hedder ret sigende: Verdens Ende. Kun videbegærlige mennesker og forskere har altså chance for at finde mindestedet på Verdens Ende i Sønderborgs udkant. Historielærer Bojesen ved Sønderborgs skoler kunne i sin artikel til et lokalt tidsskrift ikke undgå at bemærke, at Als i polakkernes bevidsthed tit blev placeret i Sverige – i vedkommende tilfælde viser Jylland sig at være et len i Sverige (Bojesen 2001, 163). Trods et så interessant spor i fædrelandssangen betragtes denne polsk-danske kontakt af polakkerne selv som en halvt eventyrlig fortælling eller en historie fra et ukendt landt. Verdens Ende er et polsk mindesmærke, langt snarere end et mindesmærke for polske indvandrere i Danmark. Medens danskere på Als, når det drejer sig om kollektiv erindring, er (helt) fokuserede på krigene om Slesvig og forholdet til naboen Tyskland.

På den anden side af saltvandsbæltet

Vigtigere er det, at den testcase, som her diskuteres, i forbifarten peger på grundlæggende hindringer for kulturel kommunikation mellem polakker og danskere. Polsk kultur, hvor adelen med sin forkærlighed for symboler, overdrivelse og uoprigtighed spillede en afgørende rolle, kom i kontakt med en meget pragmatisk, bondebaseret kultur. Samtidig påvirkede religiøse forskelle (katolicisme vs. lutheranisme) samfundskulturene. Polen, et overvejende katolsk samfund med en befolkning som taler et slavisk sprog, vækker derfor ikke tillid i danske øjne.

Og en stor historie har ikke hjulpet til at bygge bro over denne kløft. I det 18. århundrede mistede Polen sin uafhængighed, og i 123 år fandtes landet ikke på Europas kort. Den vendte tilbage efter 1918, mellemkrigstiden var kort, og efter afslutningen af Anden Verdenskrig begyndte den kolde krig. Det, at jerntæppet også faldt over Østersøen, betød, at det i et nordisk perspektiv ikke så meget var syd, der befandt sig på den anden side af havet, men derimod øst.

Det er også historien, der ville, at Det Danske Institut flyttede ind til Staszic-paladset i Warszawa kort før anden verdenskrig. Dette var Danmarks første kulturerepræsentation i Polen. Fra paladset ved Nowy Świat har instituttet daglig udsigt til Kopernikus, som står på sin sokkel med en passer og en armillarsfære i hånden. Det drejer sig om den danske kunstner Bertel Thorvaldsens skulptur. Grundlæggeren og instituttets direktør var Folmer Wisti, en af de mest fremstående personer i den danske kulturelite i sidste århundrede. Wisti var en veluddannet filolog, han studerede slaviske sprog i Kraków og Warszawa og hans studium sluttede med diplom fra Århus Universitet i 1936, hvor han var den første student, der aflagde magistereksamen i slavistik. Derefter underviste han i kort tid i dansk på Universitet Jagielloński i Kraków (Christiansen 2010). I de sidste førkrigsår gik han i gang med at organisere et omfattende bibliotek med skandinaviske bøger i Warszawa, og inviterede så prominente gæster som Niels Bohr med åbne forelæsnings. I juni 1940, kun to måneder efter at Hitlers tropper havde invaderet Danmark (s grænser), sørgede Folmer Wisti hjemme i Danmark for at Det Danske Selskab kunne opstå og virke aktivt i landet (Christiansen 2009). 50 år senere, i 1989, ændrede selskabet navn til Det Danske Kulturinstitut (og siden 2016 til Dansk Kulturinstitut).

Det er ikke tilfældigt, at Folmer Wisti tager til Polen i mellemkrigstiden. Fra en dansk synsvinkel, så at sige, blev Polen delvis en realitet, da landet i 1918 genvandt politisk selvstyre og dukkede op på ny på det politiske verdenskort. På grund af Polens deling varede afbrydelsen i 123 år. Eugeniusz S. Kruszewski, der er en polsk indvandrerhistoriker, som har levet i Danmark over fire årtier og siden 1985 har stået i spidsen for græsrodsorganisationen Det Polsk-Skandinaviske Institut, hævder, at Danmark i mellemkrigstiden opfattede Polen i bogstavelig forstand som en ny, reel udenlandsk partner (Kruszewski 2008, 18-34). I tiden

mellem de to verdenskrige udviste det danske udenrigsministerium og dets funktionærer respekt og imødekommenhed over for gesandter fra den Anden Polske Republik. Danske diplomater iagttog processen med genopbygning af landet, som igen blev uafhængigt i 1918, efter 123 års politisk ufrihed. Da jerntæppet imidlertid blev trukket ned fra Stettin til Trieste og den danske ø Bornholm blev til NATO's fjerneste "brohoved" ved Østersøen, blev den tidlige dansk-polske tilnærmelse ophævet (på en eller anden måde). Udtrykt metaforisk, begyndte jerntæppet af saltvand at holde danskerne og polakkerne adskilt fra hinanden. Det er som om situationen fra mellemkrigstiden blev vendt om. Internationale sikkerhedsgarantier gik fallit ved Østersøen under anden verdenskrig og der var ingen videre tale om et nært forhold med reelt samarbejde. Indsøen, som kun synes at være et bælte, forvandlede sig helt til en markant, uoverkommelig grænse, den slags som kunne dele og skubbe landene væk fra sig både i geografisk sammenhæng og på et socialt bevidsthedsniveau.

Endnu i 1980'erne følte man stærkt noget som mange polakker født kort inden krigsretstilstanden ikke kan glemme, at Østersøen var en demarkationslinje. Da børn tilbragte sommerferier i Kołobrzeg sammen med deres forældre, anstrengte de om aftenen øjnene for at spejle efter skæret af lygter i horisonten på Bornholm, for lokal sladder sagde, at det af og til var muligt at spotte. Alle indbildte sig selv, at der pludselig kunne være en god chance for at springe i vandet og svømme så langt som til Bornholms kyst. Dog om dagen, da feriegæsterne badede i havet, som for øvrigt i reglen var frygtelig koldt, måtte de affinde sig med brølet, jetjagere gav fra sig. Hvorfor de tunge flyvemaskiner havde øvelser og lavede ottetaller på himlen hver højsommer, kan man kun forklare på en måde: jetjagerne, der ikke fløj langt over feriegæsternes hoveder, demonstrerede Warszawapagtens styrke og var med til tydeligt at vise, hvor skarpe de politiske grænser var. Beslutningstagerne i København gengældte næsten øje for øje. Danmark holdt øje med Warszawapagtens tropper, bl. a. på militære anlæg, der var lokaliseret i Świnoujście, byen i det nordvestlige hjørne af Polen, der ligger omkring 300 km fra København.

Folkerepublikken Polen, landet på den anden side af Østersøen, faldt for politisk censur og blev (til gengæld) afsondret på det kulturelle område. Under den kolde krig oplevede Danmark ikke andet end hvad man kunne forvente fra den lille stat. Danmark var nødt til at holde opsyn med sine grænser og sin uafhængighed. Det er forståeligt, at små lande først retter interessen mod sig selv, når de er i modgang, i stedet for at begynde at prale med altruisme og være ulykkesbrødre. I vor tid er det allerede en offentlig hemmelighed, at danskere aflyttede Warszawapagtens hære ved hjælp af specielle radiomodtagere. Lyttestationer lå på Bornholm, Lolland og Amager (Jensen 2014, 112-115). Bornholmtårnet i Dueodde, som i dag hører til et venligt

familieoplevelsescenter, var netop en af lytteposterne for Danmarks forsvar og hele NATO. Hvor stor betydning såkaldte sprogofficerer havde i den danske hær, beskrev bl. a. Hans Hækkerup, forsvarsminister i 90'erne (Hækkerup 2002, s. 7-8). Danskere skulle være forberedte på direkte kampkonfrontation mellem de to politiske blokke med forskellige styreformere, den demokratiske og den totalitære. Dermed stoppede polakker med at være en tiltrækkende partner, som det danske folk gad gå i dialog med, og begyndte snarere at blive behandlet som et objekt til at lave taktiske oplæg imod. Naturligvis var årsagen ikke det danske samfunds onde vilje. For øvrigt udgjorde venstrefløjsfolk en ganske stor gruppe i det danske samfund og radikale danskere følte (nogen) en vis medlidenhed med det kommunistiske Polen. For eksempel vidner den kendte journalist og udlandskorrespondent Ulla Terkelsens levnedsløb i ungdommen om dette (Terkelsen 2014, 50-62). Modbilledet det lille Danmark versus den truende Østblok havde dog stærk indflydelse på den offentlige mening

Denne modsætning var i kraft i lang tid, *longue durée* som historikere kalder det (Braudel 1994). Det kan man nemt dokumentere med en analyse, Forsvarets Efterretningstjeneste foretog i 1969. Analysen udkom flere gange, den sidste udgave var fra 1986. I samme år mødtes Michail Gorbatjov med Ronald Reagan i Reykjavik, og perestrojka udviklede sig på det tidspunkt lovende. Trods alt var der bange anelser for, at Østblokken med Sovjetunionen i spidsen kunne gå til angreb på den demokratiske del af Europa inden for kort tid. Udbrød krigen, ville tropperne, som var stationeret i Polen, besætte Danmark. I *Warszawapagtens aggressionsmuligheder mod dansk område* eksisterer Polen hverken som en suveræn stat eller som en selvstændig krigsopponent, fordi en af folkerepublikkerne i Centraleuropa i denne analyse (træffende) beskrives som et viljeløst redskab i sovjetisk hånd. Sovjetunionen bar i hele den forhenværende periode ansvaret for de fleste trusler i verden. Efter to gange, politisk og åndeligt, at have været regnet blandt stater i Moskvas ledebånd, blev Polen i den almindelige danske opfattelse automatisk til et økonomisk underudviklet land. Det ser ud som om ulandenes rum allerede begyndte på den anden side af Østersøen, så derfor skete det for Polen, at landet blev betragtet som en del af det ustyrlige og uberegnelige *asiatiske* univers, medens et solidt fundament for en *typisk* nordisk velfærdstat er en politisk ligevægt og en udbredt almen tryghed. I det store hele går velfærdstaten ud på beregnelighed.

Fra den ene synsvinkel er Østersøen en nær sø, ikke et udstrakt hav, til forskel fra Middelhavet, man umiddelbart kalder for havet. Fra den anden side adskiller Østersøen skarpt Polen fra Danmark, Norden fra Øst. Begrebet Centraleuropa er i sig selv et meget godt bevis for, at den fremmede og truende blok, som dansk efterretningstjeneste engang plejede at have under lup og inkriminere, er forvandlet til en ny sammensathed, som rummer mange kostbare og

selvstændige elementer. Selvom det lysnede i Øst, for nu at låne dette behændige bonmot fra en tidligere dansk udenrigsminister og debattør, skrumpede den psykologiske afstand mellem Danmark og Polen ikke ind (Ellemann-Jensen 2006). Dansk og polsk kultur fjernede sig så meget fra hinanden, at udfordringen for tiden er at nedbryde den indgroede distance. Så sent som i 1950 beklagede Leopold Tyrmand, en kendt polsk forfatter og jazzelsker, i en artikel i det polske blad *Tygodnik Powszechny*, at der ingen krydskulturtransfer er fra Nord til Syd i Warszawa, trods byens fine geopolitiske og geografiske beliggenhed (Tyrmand 2001, 18). *Tygodnik Powszechny* havde en katolsk baggrund, og kommunister var havde besvær med at tåle bladet. Og forfatteren Tyrmand skrev det bevidst og med intellektuelt overlæg, idet han i de sene 40'ere arbejdede på den polske ambassades presseafdeling i København. Jerntæppet brød hans talrige venskaber med danskere bagefter. I sine erindringer bekræftede Jørgen Leth, Tyrmands danske kollega og også jazzelsker, den adskillelse (Leth 2012).

Da den anden verdenskrig sluttede, kom Folmer Wisti ikke tilbage til Polen. Det Danske Hus i Staszic-paladset i Warszawa genåbnedes heller ikke. Som den danske forfatter skriver: "Wistis base i Polen var forsvundet" (Christiansen 2010, 76). Med mindre Wisti var en hengiven slavist, var tanken om at finde gensidig inspiration i relationerne mellem Danmark og Polen (og andre slaviske lande) dømt til at forsvinde fra Det Danske Selskabs prioriteringsliste, da tæppet faldt ved Østersøen. Det Danske Kulturinstituts afdeling i Polen med sit allerførste kontor i Gdańsk blev først oprettet i 1990'erne, efter at kommunismen var kollapsede og Polen var gået i gang med mange strukturelle forandringer. I et interview, som Joanna Tamborska, kulturattaché på Polens Ambassade i Danmark, har givet i forbindelse med 20-års jubilæet for institutionen i Polen, udtaler hun dog, at "polsk kultur sjældent kører af sig selv" i Danmark, fordi "danskerne stadig har for lidt filter til Polen og i det hele taget Centraleuropa som en værdifuld samarbejdspartner". Uheldigvis har det politiske og økonomiske samvirke ikke trukket kulturelt samarbejde med sig, og den gamle kulturdemarkation fortsatte efter at de politiske spærringer var brudt sammen. For at gøre tingene endnu værre blev Det Danske Kulturinstitut i Warszawa lukket i 2021. Polsk-danske kulturforhold mistede endnu en gang en koordinator og støtte.

Det gængse billede af Polen i Danmark er blevet langsomt forandret, men ligner stadigvæk alt for meget den afsluttede politiske periode. Billedet henter dets overtalelseskraft fra de gamle udbredte meninger og fordomme, både om Polen særskilt og generelt om hele Østblokken. Tilslutningen til EU opfattes ikke som en tilnærmelse, dog er det ikke befolkningens skyld, og den polske højrefløjtsregering gør ikke noget for at fjerne indtrykkene i Danmark (sml. Hardenfeldt 2020). Politikere fra det nationalkonservative parti Lov og

Retfærdighed sætter landets rygte på spil og berøver danskere lysten til at få Polen og polsk samfundskultur at kende.

Jo mindre vi ved om hinanden, desto større er risikoen for mangel på nøjagtighed i den gensidige viden. Morsomme misforståelser kan finde sted, for den polske kulturkontekst ser ud for danskere til at være fra en fjern egn – og omvendt, ganske eksotisk er dansk kulturkontekst for polakker. Selv korrekturlæsningen vil ikke lykkes. Ulykkelige trykfejl fra 2000-årene kan tjene som et instruktivt eksempel på det punkt. For næsten femten år siden blev der i Danmark udgivet en seriøs afhandling *Polske paradokser. Polens nyere socialhistorie* af en dygtig forfatter. Monografien af Jens Jørgen Nielsen bør bemærkes, den udfylder givetvis store mangler i forskningen over emnet. Bogen rummer mange billeder, hvor man bl.a. kan se et fotoportræt af en polsk professor i økonomi, Tadeusz Kowalik. Imidlertid har billedet en forkert undertekst "Tadeusz Rydzyk, økonomist" (Nielsen 2008, 263). Det udgør lidt af en forvekslingskomedie. Der er dog ingen som helst grund til at gøre sig lystig over en ringe korrekturlæsning – eller trykfejl i den danske fagbog, for lige så vel kunne en dansk forsker støde på, hvordan tre danske statsministre Rasmussen (PNR, AFR, LLR) kunne blive til ét menneske i den polske diskurs. Det må betragtes som et kendetegn på Polen og Danmarks fortrængte nærhed, nære naboer er fjerne i den almindelige livsførelse.

Tadeusz Kowalik, der døde i sommeren 2012, fortjente ros især i den henseende, at han under strejken på Gdańsk Skibsværftet i august 1980 arbejdede tålmodigt som økonomisk rådgiver for det selvstændige fagforbund Solidaritet. Efter det demokratiske gennembrud i Polen i 1989 forholdt han sig meget kritisk over for professor Leszek Balcerowicz's plan, en erhvervsstrategi for kapitalistiske forandringer i alle samfundslivets områder i landet. Kowaliks politiske overbevisninger hældede til den ydre venstrefløj. Han ville lade Polen følge med de nordiske velfærdstater og skabe venlige kontakter med fagforeninger og arbejderbevægelsen i Norden, så det er ikke overraskende, at Kowalik omtales imødekommende af Jens Jørgen Nielsen, der selv har samarbejdet med Fag og Arbejde. Tadeusz Rydzyk kommer fra en helt anderledes sfære af Polens samfundsliv. Til at begynde med er han katolsk præst og medlem af ordenen Sanctissimi Redemptoris (redemptorister). Han er direktør på Radio Maryja [Vor Frue Marias Radio], grundlagt af ham selv, og i debatten i dagens Polen optræder han som en inkarnation af en særpræget blanding af nationalisme, politiske holdninger til højre og oplysningsfjendsk indstilling i moralske spørgsmål. Hvad mere er, plejer pater Tadeusz Rydzyk at gå aktivt ind i politiske begivenheder.

Den slags blanding af værdier og involvering falder ikke i god jord i Danmark, da landets samfundskultur er funderet på protestantisme og folkeoplysning

(Korsgaard 2013, Böss 2011, 159-184). Desuden drager det moderne Danmark fordel af det moderne gennembrud og rent verdslige strømninger, navnlig kulturradikalisme (Hertel 1973, 209). Kløften mellem danskere og polakker har rod i disse åndelige og realistiske træk som er grundlæggende ved den danske kultur. De gør den tværkulturelle kulturkommunikation indviklet. Dette vidner tekstuelle beviser på Polensrejser foretaget af få danske forfattere i særdeleshed om (f. eks. Nielsen 2008, 23, sml. Schab 2018, 162); Schab peger på Georg Brandes, Else Moltke, Hilmar Wulff og Dea Trier Mørch. For øvrigt fører polske redemptorister i protestantiske Danmark tre katolske sogne: København, Næstved, Odense; i 2005 fik de endda skt. Anna kirke på Amager til ejendom. Det, at deres bror i Polen ikke holder op med at give anledning til strid, kan næppe hjælpe katolikker i Danmark med at yde sjælesorg som præster og udbredelsen af evangeliet.

I stedet for prikken over i'et: monumentet for venskabet

Man kan anføre et belærende eksempel fra byen Toruń. Alle indbyggere kan udenad sagnet om Szwedek [bogstaveligt Svensk Knøs]. Han var en almindelig lokal kriminel mand, som blev anklaget efter straffeloven, men undgik straffen, fordi han ikke kunne lide svenskere. På Toruń Stortorvet ventede Szwedek allerede på hængning, men pludselig fra galgens højde fik han øje på marcherende svenske tropper langt ude i horisonten og fik advaret tilskuerne. De taknemmelige borgere frelste ham fra galgen. Her bør man understrege, at knøsen nu som før er præget af et stort væld af narrative fremstillinger (Wróblewska 2008, 23). Det er skæbnens ironi, at lige i den samme by placeredes et mindesmærke for polsk-danske kontakter. Det fik helt bombastisk navnet *Pomnik przyjaźni polsko-duńskiej* [Monumentet for det polsk-danske venskab]. Mindesmærket var en officiel gave fra Kongeriget Danmark i 1997 og billedhuggerarbejdet var af Bent Nielsen, om hvem jeg ikke har kunnet indhente oplysninger. Tre år senere sendte Toruńs byråd granitstensskulpturen i eksil på et sted længere væk fra centrum, hvor meget færre mennesker passerer forbi. Tidligere havde skulpturen stået foran det etnografiske museum – en flot placering tæt ved den gamle by. Flytningen inden for Toruń fandt sted, fordi højrefløjnen i byrådet hævdede, at den danske skulptur lignede en erigeret fallos. De andre, de liberale, protesterede ikke, de mente dog, at det problematiske værk var et rent kunststykke og snarere lignede et nordisk symbol fra oldtiden. I al fald viste hele sagen sig noget oppustet, så byboerne glemte gerne alt om det falliske mindesmærke. Samt det polsk-danske venskab ovenikøbet!

The research data used in this article comes from a project financed by National Science Centre in Poland: DEC-2012/07/D/HS2/03640.

Litteraturliste

- Arup, E. (1955). *Danmarks historie. Bd. 3*. København: Hagerup Forlag.
- Bojesen, C. B. (2001). Polen – Sønderborg. *Sønderjysk Månedsskrift*, 6.
- Braudel, F. (1994). *A History of Civilizations*. New York, London: Penguin Books.
- Bregnsbo, M. (2014). Var 1864 afslutningen på "det danske imperium", og hvad blev der tilbage af den imperiale ånd i den danske stat? I: L. Bangert Struwe og M. Vedby Rasmussen (Red.), *Læren af 1864. Krig, politik og stat i 150 år*. Odense: Syddansk Universitetsforlag.
- Böss, M. (2011). *Republikken Danmark. Oplæg til en ny værdipolitisk debat*. København: Informations Forlag.
- Brandes, G. (1888). *Indtryk fra Polen*. København: Gyldendal.
- Christiansen, N. F. (2009). *Grænseløs kulturudveksling. Det danske kulturinstitut i 70 år*. København: Det Danske Kulturinstitut.
- Christiansen, N. F. (2010). Danmarksbilleder – Det Danske Kulturiinstituts virke gennem 70 år. *Den Jyske Historiker*, 126.
- Ellemann-Jensen, U. (2006). *Det lysner i øst. Vejen til et helt Europa*. København: Gyldendal.
- Gerner, K. (2015). The Baltic Sea Region. The Geo-Cultural Perspective. *Herito. Heritage, Culture and the Present*, nr 20.
- Hardenfeldt, M. (2020). *Hvordan Polen blev Polen*. København: Mr East Forlag.
- Henningsen, B. (2009). *Dänemark*. München: Verlag C. H. Beck.
- Hertel, H. (1973). Georg Brandes mellem socialdemokrater, marxister og kulturradikale. I: H. Hertel og S. Møller Kristensen (Red.), *Den politiske Georg Brandes*. København: Hans Reitzels Forlag.
- [Uden underskriver] (2008). *I Sønderborg finder du historien om tredje vers i Polens nationalsang*. Sønderborg: Sønderborg Kommune.
- Hækkerup, H. (2002). *På skansen. Dansk forsvarspolitik fra murens fald til Kosovo*. København: Lindhardt og Ringhof.
- Jensen, B. (2014). *Ulve, får og vogtere. Den Kolde Krig i Danmark 1945-1991, første bind*. København: Gyldendal.
- Kersten, A. (1963). *Stefan Czarniecki 1599-1665*. Warszawa: Wydawnictwo Ministerstwa Obrony Narodowej.
- Kirby, D. (1995). *The Baltic World 1772-1993. Europe's Northern Periphery in an Age of Change*. London: Routledge.
- Klinge, M. (1998). *Östersjövärlden*. Helsinki: Otava.
- Kolstrup, S. (2010). *Polske stemme. Polske indvandringsbølger 1892-2008*. København: Frydenlund.
- Korsgaard, O. (2013). *Folk*. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.

- Kruszewski Eugeniusz Stanislaw (2008). *Polska w świetle relacji postów duńskich w Warszawie (1919-1923)*, København: Instytut Polsko-Skandynawski, 2008.
- Lassen, A. (1959). *Skæbneåret 1659. Hungersnød og pest over Sydvestdanmark*. Århus: Jysk Selskab for Historie, Sprog og Litteratur.
- Leth, J. (2012). *Inderligt, indædt, knivskarpt. Polen 1960-62. Polske notater*. I: L. Movin (Red.), *Kunsten at gå på gaden – teksten fra tresserne*. København: Gyldendal.
- Lundqvist, H. (2019). *Sverige-Polen – Tusen år av kärlek och krig*. Stockholm: Albert Bonniers Förlag.
- Mencwel, A. (2006). *Arcydzielo pęknięte. Antropologia Ogniem i mieczem*. I: A. Mencwel, *Wyobrażenia antropologiczne*. Warszawa: WUW.
- Mencwel, A. (2011). *Le XXe siècle polonais dans la perspective de l'histoire de la culture*. I: Michel Maslowski et al. (Red.), *Culture et identité en Europe Centrale. Canons littéraires et visions de l'histoire*. Paris, Brno: Masaryk University Press.
- Micke-Broniarek, E. (Red.) (2018). *Józef Brandt 1841-1915*. Warszawa: Muzeum Narodowe, bd. 2.
- Misiak, W., J. Felczak, J. (2013). *Morskie granice i obszary przygraniczne*. *Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej*, nr 65.
- Nielsen, J. J. (2008). *Polske paradokser. Polens nyere socialhistorie*. København: Frydenlund.
- Nyborg, E. (2005). *Den indre linie i H. C. Andersens eventyr. En psykologisk studie*. København: Gyldendal.
- Pasek, J. (1955). *Pamiętniki*. Warszawa: PIW.
- Połujan, K. (Red.) (2002). *The Eagle and the Three Crowns: Polish-Swedish relations across the Baltic from the 16th to the 18th centuries*. Warszawa: The Royal Castle in Warsaw.
- Rasmussen, C. P. (2008). *Eet hertugdømme – mange herrer 1544-1720*. I: H. Schultz Hansen et al. (Red.), *Sønderjyllands Historie, Bd. 1 (indtil 1815)*. Aabenraa: Historisk Samfund for Sønderjylland.
- Rosznecki, S. (1896). *Polakkerne i Danmark 1659. Efter Jan Paseks Erindringer*. København: Gyldendal.
- Schab, S. (2018). *Palimpsest Polski. Reprezentacje Polski i Polaków w duńskich relacjach podróżniczych*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM.
- Stråth Bo (1996). *Scandinavian Identity. A Mythical Reality*. I: N. A. Sørensen (Red.), *European Identities. Cultural Diversity and Integration since 1700*. Odense: Odense University Press.
- Szelągowska, G. (2010). *Dania*, Warszawa: Trio.
- Szymański, J. (Red.) (2008). *Polska –Szwecja. Inspiracja i wpływy*. Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego.
- Tazbir Janusz (1995). *Sarmacki stereotyp Szweda. Mówią wieki*, nr 3.

- Terkelsen, U., Fugl Thøgersen, A. (2014). *Vi kan sove i flyvemaskinen*. København: Politikens Forlag.
- Tyrmand, L. (2001). *Leseps życzliwy Warszawie*. I: Leopold Tyrmand, *Tyrmand Warszawski. Teksty niewydane*. Warszawa: Wydawnictwo MG.
- Warszawapagtens aggressionsmuligheder mod dansk område* (1986), København: Forsvarets Efterretningstjeneste.
- Worsøe, H. H. (2000). *Svenskekrigene og deres betydning for Sønderjylland*. *Sønderjysk Månedsskrift*, nr 7/8.
- Wróblewska, W. (2008). *O toruńskich podaniach lokalnych*. I: Hubert Czachowski og Adrian Miancki (Red.), *Do Torunia kupić kunia. W 60. rocznicę założenia oddziału toruńskiego Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego*. Toruń: PTL.
- Østergaard, U. (1998). *Europa. Identitet og identitespolitik*. København: Munksgaard-Rosinante.
- Østergaard, U. (1997). *The Geopolitics of Nordic Identity. From Composite States to Nation-States*. København: Dansk Udenrigspolitisk Institut.

Author biography

Włodzimierz Karol Pessel is expert in Cultural, Urban and Scandinavian Studies, professor in Institute of Polish Culture, University of Warsaw and associate in Scandinavian Faculty, University of Social Sciences and Humanities in Warsaw. Vice-director of Urban Studies Faculty (Studia Miejskie UW). In 2009–2013 he served as the General Secretary of the Polish Association of Cultural Studies. His research topics include Polish-Scandinavian international relations and Baltic region, issues of the Danish society, city cultures including the topic of sanitation in Warsaw. Contact: wpessel@swps.edu.pl.